

ВИЩА ОСВІТА ЯК ЧИННИК ПОЛІТИЧНОЇ СОЦІАЛІЗАЦІЇ МОЛОДІ

Кутирьова Віра Ігорівна – кандидат соціологічних наук, старший викладач кафедри соціології соціологічного факультету Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна

У статті аналізується специфіка політичної соціалізації молоді за пострадянських умов, роль інституту освіти у цьому процесі. Особлива увага приділяється питанням впливу вищої освіти на формування політичної компетентності студентства через механізми прямої та латентної соціалізації. Висновки, сформульовані автором, ґрунтуються на результатах масових опитувань та фокусованих групових інтерв'ю зі студентами, а також на аналізі текстів Інтернет-форумів.

Ключові слова: політична соціалізація, інститут вищої освіти, суб'єкти освітнього процесу, політична компетентність, студентська молодь.

В статье анализируется специфика политической социализации молодежи в постсоветских условиях, роль института образования в этом процессе. Особое внимание уделяется вопросам влияния высшего образования на формирование политической компетентности студенчества посредством механизмов прямой и латентной социализации. Выводы, сформулированные автором, основаны на результатах массовых опросов и фокусированных групповых интервью среди студентов, а также на анализе текстов Интернет-форумов.

Ключевые слова: политическая социализация, институт образования, субъекты образовательного процесса, политическая компетентность, студенческая молодежь.

The specificity of political socialization of youth in post-Soviet conditions, the role of the institution of education in this process are analyzed in the paper. The author examines the impact of high education on the formation of political competence of students through the mechanisms of direct and latent socialization. The article is based on the results of mass surveys and focus group interviews with students, and also includes analysis of texts of Internet-forums.

Keywords: political socialization, institute of education, the subjects of the educational process, political competence, students.

Актуалізація проблеми політичної соціалізації обумовлена глибокими змінами, що відбуваються в українському суспільстві. Якщо в стабільних політичних системах роль соціальних інститутів у політичному вихованні молоді ретельно вивчена, то в перехідних системах відбувається перегляд механізмів політичної соціалізації. Вчені-суспільствознавці, що займаються вивченням даної проблеми, намагаються відповісти на цілу низку питань: які політичні знання варто прищеплювати підростаючим поколінням; яку функцію покликані виконувати в цьому процесі основні соціальні інститути - сім'я, школа, церква, армія, засоби масової інформації та ін.; чи можна забезпечити наступність поколінь у рамках політичної системи; як виховувати гідних громадян країни в умовах, коли значна частина дорослих виявляє політичний негативізм; як прищеплювати молоді демократичні цінності, коли вони незначним чином поширені серед дорослого населення країни?

У суспільствах, що трансформуються, процес політичної соціалізації має свої особливості, пов'язані, по-перше, з несформованістю власне політичної сфери як автономної; по-друге, з перевизначенням ролі різноманітних соціальних інститутів у політичній соціалізації; по-третє, з активізацією різноманітних ситуативних чинників, вплив яких на формування політичних поглядів важко передбачити.

Особливість політичної соціалізації у 1990-х рр. полягає в тому, що нова політична підсистема ще не цілком сформувалася в якості автономної. Як слушно зауважує російський дослідник М. Головін [1], соціалізація радянської людини в силу політизованості суспільства була по суті цілком політичною соціалізацією в самому широкому сенсі.

У пострадянському українському суспільстві 1990-х рр. і надалі політика поступово формується як відносно автономна суспільна підсистема, у якій колишні радянські політичні ролі змінилися докорінно (роль виборця, члена партії, учасника політичного руху). Це обумовлює актуалізацію політичної

соціалізації у вузькому розумінні поняття, відповідного цьому процесу, тобто мова йде про засвоєння нових політичних ролей на тлі появи деполітизованих сфер громадського життя.

Політична соціалізація у вузькому сенсі як засвоєння рольового набору, запропонованого сферою політики, що передбачає формування стійкої партійно-політичної ідентичності й участь у діяльності конкретних суб'єктів політики, у пострадянських суспільствах поки залишається на другому плані. Між тим, цей аспект дослідження політичної соціалізації у процесі конструювання нової політичної підсистеми суспільства поступово має висуватися на передній план.

Першочерговим завданням соціології при дослідженні політичної соціалізації перехідного періоду стає аналіз соціального досвіду, що здобувається всіма демографічними групами (дітьми, молоддю, дорослими) в конкретних історичних умовах. Подібний досвід здобувається під впливом цілеспрямованих і стихійних дій суб'єктів соціалізації. Він виражається в політичній ідентичності, базових цінностях і ставленні до суспільства (лояльному, критичному тощо), у політичних цінностях і настановах, ідеологічних позиціях і партійно-політичних уподобаннях, практиках політичної участі тощо.

Важливість звернення до процесу політичної соціалізації сучасної молоді, зокрема студентської, обумовлена також тим, що її політична соціалізація відбувається в умовах, коли збігаються за місцем і часом глобальні і локальні події. Цей етап визначається як період інтенсивної політичної соціалізації або "високосні політичні роки". Збіг періодів інтенсивної політичної соціалізації з формативними періодами в житті представників молодших вікових когорт впливає на форми і зміст їх соціалізації, сприяє формуванню нових політичних поколінь.

Актуальність дослідження політичної соціалізації молоді обумовлена також зростанням кількості молодих людей, які очолюють або беруть активну участь у діяльності громадських організацій, рухів, партій, окремих політичних заходах, що вимагає особливої дослідницької уваги до проблеми виконання ними функцій суб'єктів політичної соціалізації.

Все це обумовлює **актуальність** дослідження як особливостей самого процесу політичної соціалізації молоді, зокрема студентства, так і його результатів у вигляді політичних знань, компетентності, політичної активності.

Відповідно, **мета** даної статті полягає у визначенні специфіки політичної соціалізації сучасної української студентської молоді та впливу на цей процес інституту освіти.

Зазначимо, що питання про виконання системою вищої освіти функції політичної соціалізації залишається сьогодні вельми дискусійним. Події останніх років як в Україні, так і взагалі на пострадянському просторі, актуалізували проблему допустимих меж «політичного» у ВНЗ.

Нагадаємо, що згідно Закону України "Про вищу освіту" №2984-III (із змінами від 19 січня 2010 р.): «... Державна політика у галузі вищої освіти ґрунтується на принципах: ... незалежності здобуття вищої освіти від впливу політичних партій, громадських і релігійних організацій» [2]. Одночасно серед головних завдань вищого навчального закладу визнається «забезпечення культурного і духовного розвитку особистості, виховання осіб, які навчаються у вищих навчальних закладах, в дусі українського патріотизму і поваги до Конституції України; підвищення освітньо-культурного рівня громадян», що, на наше переконання, повинно передбачати отримання знань щодо політичного устрою держави, її історії та особливостей сучасного політичного розвитку, існуючих політичних ідеологій та ін.. Ситуація ускладнюється й тим, що немає єдиної точки зору щодо зазначених питань серед різних суб'єктів освітнього процесу.

Визначаючи можливі теоретико-методологічні засади дослідження політичної соціалізації, зазначимо, що існує багато наукових напрямків, кожен з яких має свою специфіку вивчення даного феномену. Узагальнюючи їх, можна виділити дві версії трактування цього процесу. Перша версія політичної соціалізації виходить з моделі "підкорення". До неї тяжіють біхевіористи Ч. Мерріам, Г. Лассуел, засновники системного підходу до політики Д. Істон, Г. Алмонд, С. Верба та ін. З роботами цих дослідників пов'язаний найбільш суттєвий внесок у концепцію політичної соціалізації у 60-ті роки ХХ ст.. Вони розглядали соціалізацію як процес впливу політичної системи на індивіда з метою створення у нього позитивних установок щодо системи. Подібний погляд постає, виходячи з трактування особистості як елементу політичної системи, що служить засобом підтримки її рівноваги. Таким чином, політична соціалізація – це цілеспрямований процес формування політично орієнтованої особистості, спроможної захищати свої соціально-політичні інтереси, яка володіє розвинутою політичною свідомістю і високим рівнем політичної культури. Головними інститутами, що формують політичні орієнтації особистості, є держава, політичні партії, система освіти [3].

Другий напрямок вивчення політичної соціалізації розроблявся в рамках теорій М. Вебера, Г. Москі, Ф. Паркіна, У. Гуда, П. Блау, Р. Даля, К. Превітта [3]. Ці дослідники виводять сутність політичної соціалізації із взаємодії влади й індивіда. Останній не є пасивним об'єктом впливу політичної системи: його активність у взаємодії з владою обумовлена інтересами, здатністю діяти усвідомлено. Політична соціалізація

не пов'язана виключно з якимись каналами. Це засвоєння властивих певному суспільству цінностей, норм, яке відбувається у процесі становлення індивіда як члена певної спільноти. Перетворення особистості у свідомого і активного суб'єкта політики можливо завдяки існуванню такої системи політичної соціалізації, яка не тільки задає йому мотивацію до активності і створює певні умови для активної участі у соціальному, в тому числі політичному житті, але й водночас забезпечує необхідний йому обсяг знань і навичок практичної діяльності, формує в нього здатність розуміти і осмислювати політичну реальність.

Сьогодні, безумовно, актуалізується другий напрямок трактування політичної соціалізації, що передбачає розгляд даного феномену у сполученні з процесами індивідуалізації, придбання людиною унікального ансамблю особистісних якостей, важливих для суспільства і для неї самої як індивідуальності. Процес політичної соціалізації можна трактувати як формування в особистості певного ставлення до влади і політичної активності на основі засвоєння знань, норм і цінностей суспільства і самостійного осмислення сутності соціально-політичного буття. При цьому необхідно розмежувати політичну соціалізацію і політизацію, адже політична соціалізація є не просто залученням до політичної діяльності, вона орієнтує на соціальну активність. Політично соціалізована людина не просто цікавиться політикою і бере в ній участь. Маючи високий рівень політичної свідомості, вона діє в політичній сфері як соціально активна особистість, керуючись не тільки своїми особистими, але й громадськими інтересами, беручи на себе відповідальність перед суспільством і державою.

У кризовому пострадянському суспільстві дослідницькі пріоритети при вивченні політичної соціалізації відрізняються від тих, які застосовуються у країнах зі стабільними плюралістичними партійними системами (США, Німеччині та інших західно-європейських державах), де класичним напрямком вивчення політичної соціалізації стало з'ясування ідеологічних установок і партійно-ідеологічних уподобань громадян.

Ситуація, що склалася сьогодні в Україні та інших пострадянських державах, нагадує післяреволюційну Францію початку XIX в. з її мінливою політичною сценою, майже позбавленою постійних акторів. Саме у такій обстановці у 1815 р. у Парижі з'явилася курйозна книга анонімного автора «Словник флюгерів», у якій за абеткою наводилися імена політичних діячів, чиновників, письменників, поетів і вчених, життєвий шлях яких нагадує обертання флюгерів – тих, хто, не чіпляючись за свої переконання і принципи, пристосовувався до духу мінливого часу, повертаючи всякий раз у той бік, куди дув вітер політичних змін [1]. Напроти кожного імені були намальовані прапорці – стільки прапорців, скільки разів дана особа змінювала свої принципи. «Флюгери» заповнили 508 сторінок, а «непохитними» ледь вдалося заповнити 38 сторінок цього словнику.

Співвідношення політичних «флюгерів» і «непохитних», що відомо лише у відношенні еліти, а не простих паризьких громадян тієї бурхливої політичної епохи, підтверджує не тільки легкість, з якою часом змінюються політичні погляди, що дає змогу припустити, що вони засвоєні поверхово, але і те, що без стійких орієнтирів взагалі неможливі будь-які партійно-політичні настанови.

Отже, в епоху змін проблематичним виявляється висування на перший план аналізу партійно-політичних установок, навіть якщо цього вимагають сформовані дослідницькі традиції. Найбільш специфічні для пострадянських держав проблеми політичної соціалізації – особливості формування нової політичної ідентичності, засвоєння цінностей в умовах кризи суспільства і наростання процесів глобалізації, ставлення до нової суспільної системи - все більше і більше привертають увагу дослідників.

Розглядаючи політичну соціалізацію як невід'ємну частину загального процесу соціалізації особистості, зазначимо, що у суспільствах із значним соціальним розшаруванням (до яких належить і Україна), де соціальні інтереси мають суперечливий характер, а політичні рішення по-різному відбиваються на житті різних соціальних груп, соціалізація завжди має високий ступінь політизованості.

Так, М. Головін наводить яскравий приклад вивчення політичної соціалізації школярів на Малих Антильських островах, здійснене американським дослідником Лангтоном [1]. Останній відзначає, що скерований органами освіти процес соціалізації у цій країні відверто переслідує мету зміцнення класового панування. Він пише: «Ті, хто займається соціальним плануванням на островах Карибського моря, вважають, що індустріалізація вимагає одночасної реалізації двох політичних цілей: по-перше, створення атмосфери політичної підтримки режиму і, по-друге, ненасильницького стримування занадто активної політичної участі громадян. Для цього вони виокремлюють студентів-вихідців з робітничих класів від студентів з вищих прошарків суспільства, тому як в умовах навчання вихідців з робітничого класу разом із представниками вищих шарів, перші стають більш політизованими і менш лояльними щодо існуючого політичного режиму. Це може бути потенційно небезпечним для політичної системи» (навод. за: [1, с. 105]).

Щоб уникнути зайвої політизації, проблему висування цілей політичної соціалізації не можна перекладати лише на політичну еліту. У цьому процесі повинні брати участь широкі кола громадськості. Враховуючи низький рівень довіри громадян до політичної еліти, підкреслимо можливості впливу на

політичну соціалізацію молоді культурно-освітньої еліти, до якої слід віднести відомих діячів культури, літератури, мистецтва, вчених, передусім, у галузі гуманітарних наук – політологів, соціологів, економістів, юристів, філософів, психологів тощо [4]. Представники культурно-освітньої еліти залишають простір “чистої науки і мистецтва” заради того, щоб реалізувати свій культурний капітал у якісно іншому просторі – політичному. Діалектика світу політики полягає в тому, що без цієї складової – конвертованої зі світу культури і науки – він повноцінно існувати не може. Звичайно, для того, щоб цей процес виявився ефективним, кожна держава повинна забезпечувати максимальний простір для реалізації творчих потенцій особистості, розкриття її талантів і здібностей, в тому числі з користю для суспільства. Для виявлення і розвитку цих талантів необхідними є певні передумови, серед них - створення рівних стартових можливостей для молодших поколінь, забезпечення умов чесної конкурентної боротьби за отримання освіти найвищого рівня. Саме за таких обставин до найвищих статусних позицій придуть дійсно найбільш талановиті, чесні люди, що зможуть забезпечити оптимальне управління суспільством. Результати політичної соціалізації повинні служити гуманізації політики, демонтажу факторів, що сприяють апатії і відчуженню людини від влади, розвитку здатності особистості до самостійних оцінок і рішень.

У зв'язку з вище зазначеним ще раз підкреслимо важливість соціалізаційного впливу інституту вищої освіти. Система освіти здійснює вплив на формування політичних орієнтацій майбутніх фахівців через механізми прямої та латентної соціалізації. Пряму соціалізацію ми визначаємо як організацію інформаційного потоку (лекції з гуманітарних дисциплін; патріотичні заходи), латентну – як інтерактивний процес, що відбувається в освітньому середовищі і сприяє засвоєнню певних ролей, форм поведінки. Значну роль у підвищенні ефективності політичної соціалізації студентства покликана зіграти гуманітаризація освіти. Це передбачає не лише впровадження нових гуманітарних дисциплін, але й формування системи якостей, що дозволяють особистості виконувати функції носія культури, духовності, творчо орієнтованого, високо толерантного суб'єкта суспільних відносин [5].

Сьогодні соціалізаційний вплив освіти породжує нову хвилю дискусій щодо виконання нею функції саме політичної соціалізації. Ця проблема стосується таких питань, як протестна активність студентів, зустрічі студентів з політичними діячами та державними управліннями на базі ВНЗ, повноваження викладачів як політичних вихователів, політичні обговорення, в тому числі за участі викладачів, на Інтернет-форумах тощо.

З цього приводу цікавим представляються нещодавні дебати у Facebook на тему «Університет не місце для політичних дискусій... Або?» [6], що були ініційовані після інциденту із затриманням студенток факультету журналістики Московського державного університету під час перебування там Президента РФ Дмитра Медведєва. Учасниками дебатів стали передусім журналісти різних Інтернет- та друкованих видань.

Під час цих дебатів, незважаючи на наявність серед учасників як тих, хто підтримує, так і тих, хто засуджує прояви студентської протестної поведінки у ВНЗ, одразу намітилося превалювання першого табору. Наведемо приклади висловлювань обох сторін.

«Я отрицаю идею, что есть какие-то места "не для разбрасывания листовок". Но даже при том, что листовки уместно разбрасывать везде, важнее всего их разбрасывать как раз в университете. Я рассчитываю, что мои дети выработают свою гражданскую позицию как раз в высшей школе. Где же еще? И как же еще, если не в открытой дискуссии?» (Маша Гессен, Editor in Chief в «Вокруг света»).

«Университетская культура как раз и предполагает конфронтацию. Такова суть и основа университета как оплота классического образования... История российского студенчества начала прошлого века, пусть во многом противоречивая, свидетельствует о том, что проявление гражданской и политической активности было делом обычным. Мало того, профессура и руководство высших учебных заведения Российской империи, старались защищать своих студентов. Сто лет назад, в 1911 году, руководство Московского императорского университета в знак протеста против действий полиции, подавлявшей студенческие волнения, подало в отставку. Кроме руководства университет демонстративно покинули 130 преподавателей.» (Lubov Alissina, специальный корреспондент, журнал «Школа управления образовательным учреждением»).

«В Университете должна быть грань между гражданской позицией и откровенной политической конфронтацией. А то как-то в Беркли, острове свободомыслия, наблюдала картину, как на центральной улице кампуса студенты из общества «Свобода и порядок в Палестине» подрались со студентами из общества «Мирный Израиль». Разнимали их студенты из общества «Нет абортам». В стенах высшей школы должна быть именно дискуссия. А для митингов есть площади» (Alexandra Prokopenko, Observer в ITAR-TASS News Agency).

«Между прочим, в Беркли, около которого я живу, только что прошли огромные акции протеста в адрес правительства, которое поднимает стоимость обучения и таким образом ограничивает возможности студентов учиться. Если вы упоминаете Америку, то университеты здесь,

как и во всех более-менее цивилизованных странах, – место высказывания своего мнения, постоянных открытых протестов и дискуссий, а не место применения силы органами «правопорядка» (Natalia Koritskaya, San Francisco, California)

«Не уверен насчет листовок, но свободомыслие и независимость, конечно, надо поощрять. Дальше можно спорить по деталям: для митингов, наверное, все же хватит и площади. А для политических и гражданских дискуссий – университет вполне подходящее место... Именно в вузе должен формироваться правильный «политический вкус», либо он будет формироваться на улице, а улица, как известно, часто дезориентирует и опошляет человека» (Илья Барабанов, МГУ)

«А мне это парное противостояние вообще кажется странным. Несмотря на отличный событийный контекст. Студент должен быть свободным, студент должен быть политически грамотным в сочетании с навыком аргументации своей позиции, но прежде всего студент должен быть собой. А его социальный статус - это учиться, общаться, развиваться, в специалиста превращаться и самореализовываться. В профессии. Без лишнего эпатажного "кружева"» (Наталья Вакуленко, специалист по связям с общественностью в JUST FIT LIFE).

«Университет был, есть и ДОЛЖЕН быть на передовой политики, понимаемой не как борьба за реализацию каких-либо интересов (для этого, в конце концов, существуют электоральные и другие арены), а как сфера публичной дискуссии по самым важным политическим проблемам... В ситуации, когда такие каналы, как митинги и демонстрации, не являются каналами выражения мнения и организации политической дискуссии, таким каналом должен стать как раз университет» (Andrey Demidov, London School of Economics).

«Студенты должны иметь гражданскую позицию. Она не может не иметь политическую основу. Университет - отражение общества. Отсутствие политических дискуссий в стенах университета означает гражданскую незрелость студентов, а значит политическую незрелость общества» (Dmitrij Smirnov, Ивановский государственный университет).

Безумовно, інтерпретація цієї якісної інформації повинна здійснюватися з урахуванням специфіки російського контексту, але можемо припустити, що подібна дискусія могла бути викликана випадками протестної поведінки українського студентства. В цілому аналіз даних висловлювань свідчить про те, що від студентства, що одержує освіту за нових умов, очікується актуалізація особистісної суб'єктності і, зокрема, таких її складових, як громадянська активність, політична та правова компетентність тощо. При цьому інститут освіти у даному випадку розглядається і як важливий суб'єкт політичного виховання, і як простір для відкритої політичної дискусії.

Актуальність питання виконання системою вищої освіти функції політичної соціалізації підтверджується і результатами фокусованих групових інтерв'ю, що проводилися автором серед студентів 1 курсу соціологічного факультету Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна і студентів з курсу факультету телекомунікації і виміральної техніки технічного факультету Харківського національного університету радіоелектроніки.

З'ясувалося, що більшість учасників групових інтерв'ю визнає сучасне студентство політично пасивною групою. Здебільшого респондентами вказувалися такі причини політичної пасивності як необхідність вирішувати проблеми матеріального забезпечення, невіра в можливість ефективного впливу на політичний процес, невіра з боку старшого покоління в те, що молодь може щось змінити на краще.

При цьому отримані відповіді дозволяють говорити про усвідомлення студентами важливості політичної активності на сучасному етапі розвитку українського суспільства. Але тут спостерігається певне протиріччя. З одного боку, учасники фокусованих групових інтерв'ю визнають, що молодь як досить активна частина населення, яка визначає майбутній розвиток держави, може покращити ситуацію, беручи більш активну участь у політичній діяльності, з іншого боку, підкреслюють необхідність зміни зовнішніх обставин (надання більш доступної інформації про діяльність партій і організацій, наявність яскравого лідера, переважно зі студентського середовища, більш ефективного державне правління) з метою політичного залучення молоді.

Відповідаючи на запитання щодо засобів підвищення політичної активності, студенти наголошували на необхідності усвідомлення загальних для студентської молоді інтересів. Сьогодні, на думку учасників інтерв'ю, звичайний представник студентського середовища – це зосереджений на особистих проблемах індивід, який, може, навіть не відчуває власної причетності до студентського середовища. В той же час неодноразово висувалася думка про необхідність створення молодіжних політичних організацій саме при університетах, адже це та територія, де молода людина проводить чимало часу, де формується коло друзів, однодумців, де людина відчуває себе більш впевнено. Підкреслювалася необхідність появи лідера саме в студентському середовищі, який би був обізнаним у проблемах, що тривожать молодь, якого б добре знали і якому б довіряли студенти.

Така позиція майбутніх спеціалістів свідчить про те, що важливу роль у процесі політичної соціалізації можуть і мають відігравати як ті, хто навчає, так і ті, хто навчається, і успішність цього процесу буде залежати передусім від ефективності полілогу всіх суб'єктів освіти щодо питань політики, його відкритості і одночасно відповідності таким етичним принципам, як толерантність, неупередженість, повага до особистості іншого.

Визначаючи роль інституту освіти у політичній соціалізації студентства і формуванні його політичної компетентності, ми також звернулися до результатів дослідження «Вища освіта як фактор соціокультурних змін: порівняльний аналіз посткомуністичних трансформацій», здійсненого кафедрою соціології Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна протягом 2005-2007 рр. (керівник проекту – проф. Сокур'янська Л.Г.). За репрезентативною вибіркою в межах цього дослідження було опитано 3057 студентів 31 ВНЗ України. Як свідчить аналіз результатів дослідження, більшість респондентів (54%) вважають, що навчання у ВНЗ не надає достатніх знань про політику. Лише 37% респондентів зазначили, що знання в галузі політики допомагають їм у житті, тоді як 54% не погодилися з цим судженням. Це, у свою чергу, впливає на рівень політичної компетентності студентства. Так, серед тих, хто повністю згоден з тезою про те, що навчання у ВНЗ надає достатні знання про політику, у можливості власного впливу на політичний процес повністю впевнені 28% респондентів, зовсім не впевнені – 17%; для тих, хто не згоден з цією тезою, ці показники склали 9% і 46%, відповідно.

Про важливість виконання освітою функції політичної соціалізації свідчить і те, що серед студентів, які повністю задоволені якістю освіти, що отримують (таких виявилось 8,6%), значно більше тих, хто задоволений об'ємом знань про політику, що надається у ВНЗ (24%, тоді як за іншими групами цей показник не перевищував 12%), а також впевнений у тому, що ці знання допомагають у житті (20%, тоді як за іншими групами цей показник не перевищував 10%). Крім того, серед цих студентів виявилось більше тих, хто навчається на «відмінно», виконує у студентській групі роль лідера, а також високо оцінює успішність власного життя. Це дозволяє говорити про наявність у студентському середовищі потенціалу для формування майбутньої інтелектуальної, в тому числі політичної, еліти, а також важливості здійснення освітою функції латентної політичної соціалізації, яка полягає у вихованні певної системи якостей, важливої для формування справжньої громадянськості і політичної компетентності студента як суб'єкта суспільно-політичних процесів.

Одночасно невтішною можна назвати ту обставину, що серед студентів, які, за самооцінками, володіють високим рівнем політичної компетентності (тобто високо оцінюють власну здатність впливати на процес прийняття рішень в країні тощо), найбільшим виявився відсоток тих, хто бажає виїхати за кордон на ПМЖ (13,2%, тоді як, наприклад, серед тих, хто заперечує власну здатність впливати на процес прийняття рішень в країні, таких виявилось 9,4%). В цілому дана обставина свідчить про те, що за сучасних умов творча й активна молода людина, володіючи досить високим рівнем політичної компетентності, може почуватися дискорфортно, а її життєва стратегія визначатиметься комплексом зовнішніх обставин, максимально ефективних для успішної самореалізації.

У зв'язку з цим постає ціла низка запитань, кінцевих відповідей на які сьогодні, на жаль, не має жоден суб'єкт освітнього процесу. Серед них: чи має сучасний університет виконувати функцію політичного вихователя або він повинен створювати середовище для самостійного осмислення студентами сфери політики; чи може сьогодні університет впливати на формування громадянськості майбутніх фахівців і чи має це робити; яким чином треба розмежовувати виконання університетом функцій політичної та громадянської соціалізації та ін. Саме звернення до цих питань, передусім на основі результатів експертних опитувань та фокусованих групових інтерв'ю, стане предметом дослідження наших наступних публікацій з цієї теми.

Література:

1. Головин Н.А. Теоретико-методологические основы исследования политической социализации / Н.А. Головин. – СПб.: Изд-во С.-Петербур. ун-та, 2004. – 288с.
2. Закон України "Про вищу освіту" №2984-III, із змінами від 19 січня 2010 р. - [Електронний ресурс] - Режим доступу: http://www.osvita.org.ua/pravo/law_05/
3. Пробийголова Н. Особливості розвитку теорії політичної соціалізації /Н.Пробийголова // Політичний менеджмент. – 2004. - № - С.88-95.
4. Руженцева В.І. Інтелектуальна еліта у політичному просторі: аналіз практик впровадження символічного капіталу у політику /В.І. Руженцева // Методологія, теорія та практика соціологічного аналізу сучасного суспільства: Збірник наукових праць. – Х.: Видавничий центр ХНУ, 2005. – С.418-423.
5. Руженцева В.І. Політичні орієнтації пострадянського студентства: динаміка та факторна обумовленість / В.І. Руженцева / Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата соціологічних наук. – Х., 2007. – 20 с.
6. Facebook Дебаты: Университет не место для политических дискуссий.. Или? - [Електронний ресурс] - Режим доступу: http://slon.ru/russia/facebook_debaty_universitet_ne_mesto_dlya_politicheskikh_diskussiy_vs_students_dolzhen_byt_svobodnym-691804.xhtml